

УДК 351.745.7

ДЕНИЩУК Д. Є.,

науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії з проблем забезпечення діяльності поліції

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-0285-8831>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КІБЕРПОЛІЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У роботі розглянуті підстави що зумовлюють особливості підготовки поліцейських кіберполіції, приділена увага основним тенденціям сучасної системи відомчої вищої освіти з цього напрямку, висвітлено сучасні засоби підготовки.

Ключові слова: Національна поліція України, кримінальна поліція, кіберполіція, підготовка поліцейських, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Постановою Кабінету Міністрів України у жовтні 2015 року був утворений Департамент кіберполіції, що набув статусу міжрегіонального територіального органу Національної поліції України [1]. Разом із тим, Міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков презентував набір 400 співробітників до цього новоутвореного органу [2]. Проте, необхідно звернути увагу, що такі терміни, як «кіберзлочинність», «кіберзагроза», «кібербезпека», отримали визначення на рівні законодавства лише у 2017 році [3], тобто через 2 роки потому. А ще через рік Департамент звітував, що його працівники протягом 2018 року взяли участь у розслідуванні понад 11 000 кримінальних проваджень [4]. Водночас, як переконає статистика, кіберзлочинність має тенденцію до зростання. Така ситуація спостерігається не лише в нашій країні але й у всьому світі. «Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій» проведене міжнародною мережею компаній з консалтингу та аудиту «PwC», свідчить про те, що кіберзлочинність впевнено потрапляє у п'ятірку розповсюдженіших економічних злочинів [5].

Все перераховане вказує, що: по-перше, держава має потребу у підготовці відповідних висококваліфікованих фахівців в сфері кібербезпеки; а по-друге, для того щоб випереджати трансформування кіберзлочинності, освітня робота з підготовки кіберполіцейських повинна віднайти та втілити найпрогресивніші засоби навчання.

Велика кількість зарубіжних і вітчизняних вчених присвячували теми своїх досліджень удосконаленню системи підготовки працівників правоохоронних органів. Серед них: Бандурка О. М., Безпалова О. І., Бондаренко В. В., Глуховець В. А., Джафарова О. В., Долгополова М. М., Іншин М. І., Калюжний Р. А., Манжула А. А., Павленко С. О., Петков В. П., Синявська О. Ю., Червякова О. В., Шатрава С. О. та багато інших. Але реформування системи вищої освіти та одночасне з ним вдосконалення органів системи Міністерства внутрішніх справ України, й досі залишають обрану тему актуальною для досліджень.

Мета нашої роботи полягає у виділенні особливостей підготовки поліцейських кіберполіції. Для прикладу використаємо практичну освітню діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ (ХНУВС) з навчання майбутніх кіберполіцейських. Для досягнення поставленої мети: надамо стисло характеристику кіберполіції України, проаналізуємо тенденції розвитку сучасної системи відомчої вищої освіти, розглянемо складові сучасних засобів навчання кіберполіцейських.

Виклад основного матеріалу. Під час реформування органів внутрішніх справ України, із прийняттям у 2015 році Закону України «Про Національну поліцію», в її структурі був створений блок Кримінальної поліції [6, ст. 13]. В цей блок наразі входить міжрегіональний територіальний орган – Департамент кіберполіції. Його діяльність

регламентується відповідним положенням [7], а структура складається з апарату та територіальних (відокремлених) підрозділів [8]. Відповідно до законодавства України Департамент кіберполіції забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює відповідно до законодавства оперативно-розшукову діяльність. До основних завдань департаменту належать: 1) Участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку; 2) Сприяння у порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень [9].

Таким чином, із зазначеного випливає, що для забезпечення кадрових потреб Департаменту кіберполіції потрібні фахівці не лише із специфічними знаннями у технічній сфері, але й із юридичною освітою. Тож, підготовка майбутніх правоохоронців має здійснюватися за декількома напрямками та спеціальностями, а саме: 125 – «кібербезпека», 081 – «право» та 262 – «правоохоронна діяльність».

Разом з тим, очевидно є доцільність підготовки зазначених фахівців саме в межах відомчої системи освіти, тобто у заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання. Які спеціально для цього призначені та представляють з себе ЗВО державної форми власності, що здійснюють на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України (і) Національної поліції, ...» [10, ст. 1].

Поряд з тим необхідно відмітити, що на сучасному історичному етапі в Україні, серед перспективних шляхів розвитку системи юридичної освіти можна виділити два основних напрямки. Галузевий напрямок, викладений у Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року [11], окремі положення якого знайшли відображення у Наказі Міністерства внутрішніх справ України від 25 листопада 2016 року № 1252 «Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України» [12]. Та загальний напрямок, представлений у «Концепції вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії» [13].

Серед наукових поглядів на цю проблему слушною є думка А. Андреева, який звертає увагу: «на те, що інтеграція України до складу ЄС має передбачати запозичення саме європейського позитивного досвіду, зокрема, у сфері підготовки поліцейських кадрів. ... але європейська інтеграція України вимагає вивчення і впровадження надбань держав, які успішно трансформували радянську систему освіти правоохоронців ...» [14, с. 102]. Перспективи подальшого розвитку у даному напрямку він вбачає в: «дослідженнях правового статусу вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, збільшенні ролі практичної підготовки у навчальному процесі ...» [14, с. 102–103].

Схожої думки дотримується також В. Бондаренко, він вважає, що: «Вивчення положень провідних вітчизняних і зарубіжних наукових праць із проблем професійної освіти засвідчує, що однією з основних умов якісної професійної підготовки майбутніх фахівців є практична спрямованість освітнього процесу. ... Основними педагогічними умовами, що сприяють ефективнішому формуванню та підвищенню рівня професійної готовності поліцейських до виконання службової діяльності, є: розвиток мотивації у слухачів до навчання, підвищення рівня власної професійної готовності; належний рівень матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу; практична спрямованість освітнього процесу; професійна компетентність викладачів та інструкторів; залучення слухачів до активної пізнавальної діяльності професійно-практичної спрямованості» [15, с. 343, 346].

Погоджуючись із важливістю факторів, що забезпечують якісний рівень навчального процесу, які виділяють вищезазначені науковці, вважаємо доцільним розглянути особливості

їх формування в практиці освітнього процесу при підготовці майбутніх офіцерів кіберполіції в ХНУВС, приділивши увагу особливостям навчання саме за спеціальністю «кібербезпека».

Здобуття зазначеної освіти відбувається на факультет «Кіберполіції» ХНУВС, який був утворений у 2013 році на базі факультету «Психології, менеджменту, соціальних та інформаційних технологій» і є правонаступником організованого ще 1 березня 1993 року факультету №3 – «Управління та інформатики Харківського інституту внутрішніх справ». На сьогоднішній день факультет має багаторічний досвід підготовки правоохоронців, які володіють спеціальними знаннями у сфері використання високих інформаційних технологій. Крім того, до теперішнього часу факультет «Кіберполіції» ХНУВС є єдиним навчальним підрозділом у системі відомчих вищих навчальних закладів України, спеціально створений для підготовки фахівців з протидії кіберзлочинності (кіберполіцейських) для системи Міністерства внутрішніх справ України.

Випускники цього факультету після завершення навчання працюють у підрозділах: режиму та технічного захисту інформації; зв'язку та телекомунікацій; спеціального зв'язку; інформаційної підтримки та координації поліції «102»; кримінального аналізу; організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування тощо.

В навчальний процес на факультеті активно впроваджується практична орієнтація в підготовці курсантів. З цією метою при факультеті діють «Навчально-тренувальний центр протидії кіберзлочинності та моніторингу кіберпростору» (на громадських засадах) та навчально-тренувальні полігони: «З протидії злочинам у сфері торгівлі людьми»; «З протидії кібератакам»; «З інформаційної безпеки».

Окрім того, на базі ХНУВС діє «Науково-дослідна лабораторія з проблем розвитку інформаційних технологій». Вона була створена ще в березні 2017 року на базі зазначеного факультету, як «Науково-дослідна лабораторія захисту інформації та кібербезпеки». А з травні 2019 року лабораторія була виведена зі складу факультету у окремий структурний підрозділ. Серед завдань, які успішно виконує «Науково-дослідна лабораторія з проблем розвитку інформаційних технологій»: залучення курсантів, студентів та слухачів університету всіх форм навчання до проведення наукових досліджень, сприяння підвищенню ролі науки в освітньому процесі; встановлення контактів та проведення спільних наукових розробок з науковими установами та правоохоронними органами зарубіжних країн; розробка програмного і надання наукових консультацій, у тому числі із залученням курсантів. Студентів та слухачів університету; забезпечення співпраці з міжнародними організаціями та участь у програмах ООН, ОБСЄ, ІСІТАР, КМЄС тощо.

Навчальний процес на факультеті максимально оптимізований для: «послідовного регулярного формування у курсантів комплексних умінь і навичок, необхідних для успішного виконання майбутніх службових завдань».

Зокрема кафедра «Інформаційних технологій та кібербезпеки», яка є випусковою кафедрою факультету «кіберполіції»: «постійно підтримує зв'язок з територіальними підрозділами кіберполіції, кримінального аналізу, слідства, технічного захисту інформації Національної поліції України, а також з експертно-криміналістичними підрозділами МВС України. Кафедра активно взаємодіє з Управлінням інформаційно-аналітичної підтримки ГУНП в Харківській області та з кафедрою штучного інтелекту Харківського національного університету радіоелектроніки в напрямку розробки і реалізації інноваційних підходів взаємодії поліції з населенням на базі сучасних інформаційних технологій (портал police.kh.ua) та розробки математичного і аналітичного забезпечення інноваційних засобів кримінального аналізу в межах проекту RICAS» [16].

RICAS (Realtime intelligence crime analytics system) – це унікальна інтелектуальна система кримінального аналізу даних, яка об'єднала в єдиному просторі відображення основні і найбільш передові методи і методики кримінального аналізу та аналітичного пошуку в реальному часі, що дозволяє значно підвищити ефективність і результативність розкриття злочинів по гарячих слідах і нерозкритих раніше злочинів [17]. RICAS спрямована на: підвищення ефективності використання інформаційних обліків в оперативно-розшуковій діяльності працівників органів внутрішніх справ, досудовому розслідуванні, діяльності з

охорони громадського порядку; зменшення часу реакції на інформацію, що надходить про злочини і правопорушення; профілактику та попередження злочинів; підвищення якості та своєчасності управлінських рішень керівників усіх рівнів відповідальності.

Окрім того на кафедрі функціонує наукова курсантська група ISACA Student Group KNUUA, яка офіційно визнана ISACA (міжнародною професійною асоціацією фахівців в області IT-аудиту, IT-консалтингу, управління IT-ризиками та інформаційною безпекою).

Науково-педагогічні працівники кафедри беруть участь у навчально-тренувальних заходах, що проводяться під егідою Координатора проектів ОБСЄ в Україні та ICITAP Департаменту юстиції США. Приймають активну участь у розвитку наукового парку ХНУВС «Наука та безпека».

Науковий парк ХНУВС «Наука та безпека» (проект «Безпечна Слобожанщина») – це юридична особа (системи Міністерства внутрішніх справ України), створена з ініціативи ХНУВС шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення та виконання проектів наукового парку – поєднання можливостей освіти, науки, виробництва і бізнесу шляхом виконання інноваційних проектів. Партнерами наукового парку виступають: ХОДА, ГУНП в Харківській області, об'єднані територіальні громади Харківської області, приватні компанії, діяльність яких пов'язана із пріоритетними напрямками діяльності наукового парку.

Науковий парк спрямовує свої зусилля на: створення єдиної концепції Безпечне село – Безпечне місто – Безпечна Слобожанщина; забезпечення функціонування Ситуаційного центру ХНУВС, як самостійного кластера, що діє на засадах оперативної взаємодії з Обласним Ситуаційним центром і ГУНП в Харківській області; нормативне забезпечення діяльності Ситуаційних центрів; підготовка персоналу (операторів) Ситуаційних центрів і фахівців із кримінального аналізу; створення IT-інфраструктури Ситуаційних центрів; координація співпраці інституцій державного управління в Харківській області, ГУНП в Харківській області, органів місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад, комунальних підприємств і приватних компаній, які є користувачами системи інтелектуального відеоспостереження; надання послуг інформаційно-консультаційного характеру [18].

Висновки. Узагальнюючи проаналізовані дані можна стверджувати наступне.

1. Тенденції розвитку юридичної освіти з одного боку прямують до європейських стандартів, а з іншого, мають розумно використовувати напрацювання моделі відомчої освіти МВС;

2. З необхідністю підвищення якості освіти майбутніх кіберполіцейських, збільшується роль практичної складової підготовки у навчальному процесі;

3. Для забезпечення якісної освіти кіберполіцейських в ХНУВС сформована ґрунтовна наукова база у вигляді відповідних структурних підрозділів, колективу науково-педагогічних працівників та матеріально-технічної бази;

4. Для підвищення якості навчальної підготовки ХНУВС розбудовує систему зв'язків із органами, організаціями, установами та об'єднаннями різних форм власності, вітчизняними, іноземними і міжнародними. Це дозволяє курсантам отримувати найсучаснішу інформацію та навички в ході практичної діяльності, підвищувати власну мотивацію і формувати професійну готовність до здійснення службових завдань;

5. Одним з перспективних напрямків подальшого розвитку якості підготовки поліцейських може стати розширення практики залучення курсантів до службової, фахової і наукової діяльності та прискорення швидкості цього процесу для усіх видів підготовки передбачених ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» [6].

Список бібліографічних посилань

1. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 831 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2015-п> (дата звернення: 20.04.2020).

2. Харківський національний університет внутрішніх справ, Новини від 16.10.2015 р. : «До кіберполіції наберуть 400 співробітників – Арсен Аваков (відео, інфографіка)». URL: <http://univd.edu.ua/uk/news/771> (дата звернення: 20.04.2020).
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 20.04.2020).
4. Підсумки 2018 року в цифрах // Кіберполіція України : офіц. сайт. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/results/2018> (дата звернення: 20.04.2020).
5. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій // PWS : сайт. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf> (дата звернення: 20.04.2020).
6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.04.2020).
7. Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 10.11.2015 р. № 85. Київ : Ред.-видав. відділ МВС і Нац. поліції України. 21 с.
8. Структура Національної поліції // Національна поліція України : офіц. сайт. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/> (дата звернення: 20.04.2020).
9. Про підрозділ // Кіберполіція України : офіц. сайт. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/contacts/> (дата звернення: 20.04.2020).
10. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.04.2020).
11. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p> (дата звернення: 20.04.2020).
12. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS675.html (дата звернення: 20.04.2020).
13. Концепція розвитку юридичної освіти // Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika> (дата звернення: 20.04.2020).
14. Андреев А. Особливості підготовки поліцейських кадрів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6 (1). С. 100–103.
15. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : ФОП Кандиба Т.П., 2018. 524 с.
16. Кафедра інформаційних технологій та кібербезпеки // Харківський національний університет внутрішніх справ : сайт. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1740/kafedra-informatsiynukh-tekhnologiy> (дата звернення: 20.04.2020).
17. RICAS : сайт. URL: <https://ricas.org/uk> (дата звернення: 20.04.2020).
18. Науковий парк «Наука та безпека» (проект «Безпечна Слобожанщина») / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ // Харківський національний університет внутрішніх справ : сайт. URL: http://univd.edu.ua/files/articles/162917/science_park.pdf (дата звернення: 20.04.2020).

Отримано 23.04.2020

